

ФРАГМЕНТИ О ПРАВНИМ КЛИНИКАМА

1. Развој клиника

Термин "правне клинике" први пут се појавио у немачкој правној терминологији почетком двадесетог века. Проф. Frommgold се, указујући на велики значај који клинике имају на медицинским факултетима у практичној обуци лекара, залагао да се и на правним факултетима формирају клинике на којима би се студенти, радећи на нерешеним случајевима под надзором професора, учили практичним знањима.²

Ова идеја је, истовремено, настала и у Русији. Проф. Люблински је критиковао систем студирања у коме студенти права "имају додир само са књигама, тако да након завршетка правног факултета, у првом контакту са клијентима, показују потпуну неспособност јер често не познају ни азбуку правне праксе. Након окончања студија, млади лекари су одмах почињали да лече, инжењери да граде, филозофи и математичари да предају, а млади правници су тек добијали задатке да преписују тужбе и раде једноставне послове".³ Зато се залагао за формирање правних клиника које би имале двоструку улогу: учење и практични рад студената. Практичан рад би се остваривао кроз пружање грађанима бесплатне правне помоћи (социјални аспект клинике) од стране студената, под надзором професора, уз поштовање свих правила струке, а посебно правне етике.

Убрзо, идеја о формирању правних клиника настаје и у Америци. Проф. Frank из Пенсилваније је 1933. године, применивши аналогiju између клиничког медицинског и правног образовања, разрадио идеју формирања правних клиника које би имале задатак да указују

¹ Доцент на Правном факултету у Нишу.

² Frommgold, Juristische Kliniken, Deutsche Juristische Zeitung, 1901.

³ А. Люблински, О юридических клиниках, Журнал Министарства Юстициј за январј, 1901.

неопходну правну помоћ сиромашним клијентима и да развијају неопходне правне навике код студената.

Према томе, идеја формирања правних клиника је стара више од 100 година и настала је, скоро истовремено, у Немачкој, Русији и САД.

У пракси, клинике су, пре тридесетак година, најпре заживеле у САД. Формиране су када је неефикасност правних школа у припреми студената за практичан рад постала очигледна. Обавезно слање студената на праксу у правне канцеларије није давало очекиване резултате. Професионалци су се односили према студентима, сасвим равнодушно, као према бесплатној и нискоквалификованој радној снази. У задатке правника практичара, једноставно, није могла бити уведена обавеза да некога обучавају. Са друге стране, правне школе нису училе студенте правничкој одговорности, професионалној етици, начину добијања информације од клијената, излагању пред судом, консултацијама итд, а те су вештине итекако значајне у правничкој професији. Ове задатке су преузеле правне клинике.

У последњих десетак година у свету је дошло до наглог развоја правних клиника. Формиране су у појединим државама Африке и Азије, у државама бив. Источног блока, у државама на Балкану, укључујући и Црну Гору, осим у Србији и Албанији.

У садашње време у току је међународна интеграција клиника. Доказ за то је стварање светске организације (GAJE – Global Alliance for Justice Education), међународне организације формиране 1999. год. у Индији, од представника клиничких организација из више од 200 држава.

2. Циљеви и садржина рада

Правне клинике имају за циљ оспособљавање студената практичним вештинама кроз одређене интерактивне методе рада.

Садржину рада осмишљавају наставници, прилагођавајући устаљене методе рада у клиникама националном законодавству и потребама студената. Смисао за праксу и неограничени спектар правничких идеја наставника и студената, изазива велику разноврсност материјала и малтене "шаховски" неисцрпне могућности комбинација активности у клиникама.

Ипак, програм рада у правној клиници мора бити осмишљен са циљем да се студенти науче правничком професионализму. Навешћемо само неке од могућих активности:

- правна етика (кодекс, однос адвокат-клијент...)
- информациона технологија
- комуникација (психологија вођења разговора...)
- интервјуисање и консултације клијената
- правна техника писања поднесака и уговора
- иступање адвоката (ораторство, реплика, анализа...)
- алтернативне могућности решавања спорова
- поступак пред Европским судом за људска права итд.

Велика разноврсност и бројност активности које се могу организовати у правним клиникама, остављају могућност великом броју наставника и сарадника да осмисле неку од активности.

3. Методи рада

Учење студената професионалним навикама правника може се вршити на различите начине. У пракси су најраспрострањенија 3 метода:

а Пасивни метод - студент слуша предавања професора која се одвијају у виду монолога. Студент се третира као објект учења.

б) Активни метод - студент учествује у решавању проблемских приступа кроз питања и дијалог са професором. Студент је субјект учења.

в) Интерактивни метод (interact - заједничко деловање, сарадња), тако што наставник и студент или два студента учествују у симулацијама и другим облицима рада (нпр. Сократов дијалог, одбрана позиција, ПОПС формула, играње улога итд.). Свака техника има одређена правила којих се треба придржавати како би се повећала ефективност успеха студената. Овај метод се, најчешће, примењује у правним клиникама, а у њему су и студенти и наставници субјекти учења.

Предност интерактивног метода учења је приказана кроз тзв. пирамиду учења:

Шема I: Пирамида и просечни ефекат учења

Предности рада у клиникама су бројне:

- формирање група од заинтересованих и квалитетних студената за овај начин рада - принцип добровољности;
- заједничко учествовање студената различитих година, што побољшава квалитет рада и обезбеђује већу припремљеност учесника (формирање група по принципу 2 + 4 + 4, осим са прве године студија)
- раду клинике се могу прикључити судије и адвокати који студентима преносе практична знања. Заједнички рад наставника и практичара омогућава повезивање теорије и праксе и знатно повећава квалитет и учинак наставе;

- методи рада на клиникама се базирају на раду у малим групама. То значи да је акценат на што већој активности учесника и на узајамном утицају (повратној вези). Рад у малим групама ствара веће могућности за активно учествовање у раду, игрању припремљених улога, вођењу дискусија или наступању у име групе у својству спикера који саопштава решења и закључке групе итд.

Ради повећања ефективности рада групе утврђења су одређена правила. Навешћемо само нека:

- Сваки учесник ће добити могућност да изрази став, ако жели. Са уважавањем треба слушати друге, без обзира на супротстављеност ставова;
- Штитећи свој став, будите отворени за идеје, мишљења и интересе других учесника. Фокусирајте се на идеје, концепције и интересе других, а не на то од кога оне долазе и да ли су "добре" или "лоше";
- Помогните да се изгради отворена, конструктивна атмосфера. Радите на подржавању мирољубивог и отвореног дијалога међу члановима групе. Ако нисте сагласни са неким ставом, објасните зашто, а не нападајте личност;
- Старајте се да ваша излагања буду кратка и суштинска. Држите се постављеног ограничења времена како би сви могли да изразе мишљење;
- Уздржите се од изражавања омаловажавања. Омаловажавајући или негативни коментари често стварају препреке продуктивној расправи.

*

* * *

У очекивању реформе универзитета у Србији, веома је интересно размотрити идеју формирања правних клиника. Неспорно је да су студенти заинтересовани за осавремењивање наставе формирањем правних клиника (анкете ELSE и др.).

Пажњу заслужује чињеница да је Наставно-научно веће Правног факултета у Нишу, прво у Србији, одобрило Клинику за грађанско право, као пројекат. Треба напоменути да постоји могућност да се пројекат ове клинике прошири или да се конкурише за формирање других

клиника. Према сазнањима аутора, у току су припреме и за формирање клиника на правним факултетима у Београду и Новом Саду.

Уколико пројекат правне клинике буде реализован, студенти и Правни факултет у Нишу би имали вишеструке користи:

- опремање "суднице" за симулације суђења и друге намене (настава, семинари, вежбе...); побољшање наставног процеса и испуњење захтева студената за савременијим облицима наставе који повезују теорију и праксу; формирање библиотеке са литературом за едукацију наставника и студената за рад у клиникама; публицитет Правног факултета у Нишу, што је посебно значајно за добијање нових пројеката и повећање атрактивности студија права и др.

У досадашњој пракси, правне клинике су формиране на два начина:

- као самосталне институције, са статусом правног лица или
- при правним факултетима - као организациони део факултета (институт) или као наставни предмет - обавезни, изборни или факултативни.

Сматрам да је формирање правних клиника као факултативног облика наставе, најприхватљивије решење за факултете у Србији. Попуњеност клиника треба да се обезбеди заинтересованошћу студената за теме и знања која им се нуде, а не наметањем нових обавезних предмета. У будућим реформама у Србији, треба очекивати да правне клинике при факултетима буду регулисане и статутима факултета, као и да настану као самосталне и независне организационе целине – конкурентне факултетским клиникама.

